

Oppgave i RLE1007

Bibelfag

10 stp.

Kurs: Bibelfag

Kandidat: 53

Veileder/faglærer: Knut Kåre Kirkholm

Godkjent oppgaveordlyd:

Tolkning av 1. Mosebok 1:1-5

4391 ord eksklusive forside, innholdsfortegnelse, litteraturliste og appendiks

Fjellhaug Internasjonale Høgskole

Våren 2017

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	B
1 Innledning	1
1.1 <i>Kontekst</i>	1
1.2 <i>Form og sjanger</i>	2
1.3 <i>Skriftet.....</i>	3
1.4 <i>Inndeling ut fra tekstens oppbygning/struktur</i>	5
2 Tolkningsdel	6
2.1 <i>Tema: Skapelse (1:1)</i>	6
2.2 <i>Jordens tilstand før skapelsesuken (1:2)</i>	8
2.3 <i>Gud skaper ved sitt ord – dag 1 (1:3-5).....</i>	10
3 Avslutning.....	13
3.1 <i>Sammenfatning.....</i>	13
3.2 <i>Aktuelt budskap</i>	13
4 Bibliografi	14
5 Appendiks.....	15
5.1 <i>Sammenhengen mellom v. 1, 2 og 3 (ulike oversettelser).....</i>	15

1 Innledning

I denne oppgaven skal jeg tolke Første Mosebok (Genesis) 1:1-5. Det skal jeg gjøre ut fra Bibelselskapets oversettelse 2011 (BM11), med et sideblikk til andre oversettelser. Oppgaven har en enkel struktur med innledning, tolkningsdel og avslutning.

1.1 Kontekst

Fjernkonteksten

Tekstavsnittet mitt er unikt ved at det ikke har noen litterær foregående kontekst¹.

Skapelsesberetningen (som perikopen min er en del av) åpner Bibelen, og legger grunnlaget for guds- og verdensbildet utover i bibellitteraturen².

Skapelsesberetningen utgjør en del av urhistorien (Gen 1-11), og på overflaten forteller urhistorien en fortløpende fortelling om at Gud skaper kosmos, menneskets opprinnelse og syndefallet, storflommen, en ny begynnelse med Noah og til slutt historien om Babels tårn. Fra og med Fedrehistorien (Gen 12-50) endres perspektivet fra «menneskehetens fortelling» til «fortellingen om Guds folk»³.

Selve skapelsesberetningens forgrense er naturlig gitt (1:1), mens det er mer uklart hvorvidt tekstens bakgrense er 2:3 eller 2:4a. For min eksegesi spiller imidlertid skapelsesberetningens bakgrense en mindre rolle, og for behandlingen av dette skillet henviser jeg derfor til andre kilder⁴.

Nærkonteksten for mine vers er enklere å skille ut. Skapelsesberetningen er en skjematisk fremstilling av at Gud skaper på seks dager, og deretter fullfører skaperverket og hviler på den syvende dagen. Hver skaperdag begynner med at Gud taler, og avsluttes med en dagtelleformulering.

Med utgangspunkt i tekstens struktur er bakgrensen for min perikope nokså tydelig siden v. 5 avslutter dagen («Og det ble kveld, og det ble morgen, første dag») mens v. 6 innleder en ny dag

¹ Den eldgamle bakgrunnen fra Det nære østen er derfor spesielt viktig for å forstå Gen 1, jfr. Arnold 2009: 29.

² Stordalen 2003: 37.

³ Hvalvik og Stordalen 2000: 81.

⁴ Michelsen 1972a: 23–24 argumenterer for at den første skapelsesberetningen slutter i 2:4a, mens Stordalen 2003: 36–37 mener den slutter i 2:3.

(«Gud sa»). Innholdsmessig kan vi si at siste del av perikopen min handler om skapelse på dag 1, mens versene rett etter handler om skapelse på dag 2.

1.2 Form og sjanger

Den følgende drøftelsen vil ta utgangspunkt i skapelsesberetningen som helhet.

Oppbygging og struktur

Skapelsesberetningens form kjennetegnes av at teksten følger et sjudagersskjema og har en klar oppbygning bestående av fortellingsstart, fortellingsløp og fortellingsslutt⁵. I *fortellingsstarten* angis tema («Gud skapte») og situasjonen («jorden var øde og tom»), mens *fortellingslutten* omtaler avslutningen av tidenes første uke («Gud fullførte arbeidet, velsignet det og hvilte»).

Selve *fortellingsløpet* er fremstilt skjematisk der de seks skapelsesdagene følger samme mønster⁶. Elementer som i stor grad blir gjentatt for hver skaperdag er at Gud taler, anerkjenner, skiller og gir navn til det skapte, og til slutt at den aktuelle dagen avsluttes med en dagtelling⁷.

Sjanger

Skapelsesberetningen er en *fortellende tekst*, som kjennetegnes ved en klar fortellingskronologi lik den beskrevet ovenfor⁸.

Videre kan skapelsesberetningen plasseres i undersjangeren *beretning*. Denne undersjangeren kjennetegnes av skjematiske tekster med en knapp fortellingsform konsentrert om bestemte temaer som gjerne er angitt i beretningens innledning⁹:

En typisk beretning [...] er 1 Mos 1 med sitt stramme sju dagers skjema hvor de samme handlingselementene gjentas til hver dag. Forfatteren av denne teksten ville neppe sagt at det ikke skjedde noe annet på de første seks dagene enn at Gud talte. Han forteller imidlertid

⁵ Stordalen 2003: 38–39.

⁶ Stordalen 2003: 38 gir en tabelloversikt av hva som blir skapt hver dag.

⁷ Se Waltke 2001: 56 for en annen fremstilling av elementene.

⁸ Stordalen 2003: 37.

⁹ Se Stordalen 2003: 28 og 37 for flere kjennetegn.

*ikke om dette andre fordi det ikke har interesse for hans tema – at Gud skapte himmelen og jorden...*¹⁰

Det er også en vanlig oppfatning at skapelsesberetningen fungerer som en prolog for de påfølgende familiefortellingene (toledoth)¹¹, til en viss grad kan leses som en tempelinnvielsestekst¹², har en polemisk brodd og inneholder billedlige fremstillinger¹³. At noe kan være billedtale betyr selvsagt ikke at *hele* beretningen er det. På den andre siden vil noen tolke beretningen bokstavelig¹⁴, men dette er en lesning vi bør være skeptiske til av en rekke gode grunner¹⁵.

1.3 Skriftet

Genesis er den første boken i Toraen og i Det gamle testamentet (GT) i den bibelske kanon.

Spørsmålet om forfatterskapet til Genesis henger sammen med opprinnelsen til hele Pentateuken¹⁶, som det er konsensus om at har blitt redigert som en enhet¹⁷. Diskusjonen om forfatterskapet er kompleks, og i det følgende vil jeg kort beskrive hovedlinjene i saken.

I streng forstand er Pentateuken anonym, og ingen av de fem bøkene hevder at Moses er deres eksklusive forfatter¹⁸. Samtidig finnes det en rekke skriftsteder i GT og NT som knytter Bibelens første bøker til Moses¹⁹, og tidlig jødisk og kristen tradisjon tilskriver forfatterskapet av Toraen til ham²⁰.

Blant de som argumenterer for et Mosaisk forfatterskap av Pentateuken er det vanlig å anerkjenne at

¹⁰ Hvalvik og Stordalen 2000: 70.

¹¹ Arnold 2009: 30; Waltke 2001: 17–19.

¹² Davidsen og Sjøvik 2016: 164; Kirkholm 2017; Lennox 2011: 130–149.

¹³ Davidsen og Sjøvik 2016: 145–147.

¹⁴ Lorentsen 2017.

¹⁵ Se Davidsen og Sjøvik 2016: 39–40, 143–148, 163–167; Waltke 2001: 74–78.

¹⁶ Waltke 2001: 21; Longman og Dillard 2006: 39.

¹⁷ Waltke 2001: 21; Samtidig er det en vanlig oppfatning at Tetraeuken utgjorde et eget verk, og at Tetraeuken og Det deuteronomistiske verk først på et senere tidspunkt forelå som en sammenredigert bearbeidelse (sannsynligvis mellom 450 og 400 f.Kr), se Hvalvik og Stordalen 2000: 22, 69, 77–79.

¹⁸ Longman og Dillard 2006: 41; Michelsen 1972a: 10–13.

¹⁹ F.eks. refererer 2 Mos 17:14; 24:4; 34:27; 5 Mos 31:9; 31:22; 31:24–26 til Moses' skriftlige aktiviteter, Jos 1:7–8; 2 Krøn 25:4; Esra 6:18 og Nah 13:1 sier at Moses ble assosiert med en bok, og Matt 19:7; 22:24; Mark 7:10; 12:26; Luk 16:29; Joh 1:17; 5:46; 7:23; Apg 15:21 viser at Jesus og den tidlige kirken koblet Toraen med Moses.

²⁰ Longman og Dillard 2006: 41.

Moses benyttet kilder og at det har blitt lagt til enkelte passasjer i verket som ikke er skrevet av ham²¹.

Innenfor historisk-kritisk forskning har imidlertid firekildehypotesen (dokumenthypotesen) lenge vært den dominerende forklaringen for Pentateukens opphav²². Den klassiske versjonen²³ av hypotesen sier at Pentateuken har blitt til ved at redaktører har sammenføyet fire opprinnelig selvstendige kilder til en helhet: «J» (Jahvisten, ca. 950 f.Kr.), «E» (Elohisten, ca. 850 f.Kr.), «P» (Presteskriftet, ca. 500 f.Kr.) og «D» (Deuteronimsten, ca. 620 f.Kr.)²⁴. Ingen av kildene var direkte assosiert med Moses²⁵, og de ble differensiert basert på kriterier knyttet til ulik bruk av guddommelige navn, dubletter og forskjeller i stil og teologi²⁶.

I den klassiske firekildehypotesen plasseres Gen 1:1-2:3 i «P»-sjiktet, og det antas at teksten i sin nåværende form stammer fra sen eksiltid eller tidlig ettereksilsk tid (ca. 550-450 f.Kr.)²⁷. Samtidig er det naturlig å tro at *materialet* i teksten er betydelig eldre på grunn av likheter med andre skapelsestekster²⁸.

Nyere tilnærmingmåter har imidlertid medført at Pentateukens kildebakgrunn igjen er oppe til debatt²⁹. Selv om det nå er lav grav av konsensus på området³⁰, er det likevel enighet om de mest grunnleggende linjene:

Inntil ganske nylig betraktet man det som klarlagt hva som var omfang, karakter og datering av disse kildene (...). Hele denne teorien [Firekildehypotesen] – som inntil nylig var klassisk i GT-faget – står i

²¹ M.a.o. forsvarer «the essential authorship of Moses». Se Longman og Dillard 2006: 40–42, 51; Waltke 2001: 21–24.

²² Hvalvik og Stordalen 2000: 78.

²³ For en utdypelse og alternative versjoner, se Arnold 2009: 12–18; Longman og Dillard 2006: 42–45; Hamilton 1990: 11–35; Michelsen 1972a: 13–19.

²⁴ Waltke 2001: 24.

²⁵ Longman og Dillard 2006: 43.

²⁶ Waltke 2001: 43.

²⁷ Stordalen 2003: 36; Hamilton 1990: 16 presenterer en tabell som knytter versene i Genesis til de ulike kildene.

²⁸ Stordalen 2003: 36.

²⁹ Se Waltke 2001: 24–28; og Longman og Dillard 2006: 45–51 for kritikk av den klassiske kildehypotesen.

³⁰ Waltke 2001: 26.

dag igjen til debatt. Det synes likevel fortsatt å være bred enighet om at verket har flere sjikt eller kilder, at det er blitt til gjennom lengre prosess og at det forelå i dagens form på 400-tallet³¹.

Så langt jeg kan se er det imidlertid ikke av avgjørende betydning for eksegesen min hvem som skrev dagens versjon av Genesis. Og selv om vi skulle antatt at Moses skrev urhistorien, er det uansett ikke klart i hvilken grad skriftlærde har modernisert og supplert teksten i etterkant³².

1.4 Inndeling ut fra tekstens oppbygning/struktur

Når jeg forsøker å dele perikopen min inn i mindre enheter basert på tekstens struktur kan det i mitt tilfelle gjøres slik:

- Tema: Skapelse (1:1)
- Jordens tilstand før skapelsesuken (1:2)
- Gud skaper ved sitt ord - dag 1 (1:3-5)

³¹ Hvalvik og Stordalen 2000: 78. Sitatet omtaler verket Gen-Num.

³² Waltke 2001: 28.

2 Tolkingsdel

2.1 Tema: Skapelse (1:1)

1 I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden.

«Why does anything at all exist?» er et spørsmål som har opptatt filosofer i århundrer³³, og i løpet av livet reflekterer antagelig de fleste mennesker over hvor alt egentlig kommer fra. Bibelen åpner med et radikalt svar på dette eksistensielle spørsmålet: Det er Gud alene som er opphavet til universet.

Blant fortolkere er det imidlertid betydelig uenighet om hvordan åpningsversene i Bibelen skal forstås³⁴:

På den ene siden blir v. 1 forstått som en selvstendig hovedsetning, slik oversettelsen i BM11 uttrykker. En vanlig tolkning er da at v.1 fungerer som en tittel eller sammendrag for hele skapelsesberetningen³⁵. En annen mulig tolkning er at v. 1 beskriver Guds første skapende aktivitet, og at v.2 dermed skildrer den jorden Gud skapte først³⁶. Andre igjen mener at v.1 har en dobbeltfunksjon, og fungerer både som overskrift og som bakgrunn for v.2³⁷.

På den andre siden legger noen vekt på å sammenligne v. 1-3 med skapelsesberetninger fra Israels omverden. Disse innledes ofte med en setning som skildrer situasjonen før skapelsen³⁸, og på denne bakgrunn blir det da nærliggende å forstå v. 1 som en leddsetning som er avhengig av enten v. 2 eller v.3³⁹. De engelske oversettelsene i appendiks illustrerer dette.

³³ Craig 2010: 53.

³⁴ Se Arnold 2009: 34–35.

³⁵ Waltke 2001: 58 holder denne posisjonen.

³⁶ Craig 2012.

³⁷ Michelsen 1972a: 28 holder denne posisjonen.

³⁸ Michelsen 1972a: 27.

³⁹ Arnold 2009: 35 mener den beste tolkningen er at v.1 er en foranstilt tids-leddsetning, v.2 er en parentes, mens v. 3 er hovedsetningen (som i CEB-oversettelsen).

Et åpenbart spørsmål når vi leser 1:1 er hvorvidt Gud skapte himmelen og jorden ut fra eksisterende materie eller ut fra intet⁴⁰. Creatio ex nihilo er en klassisk jødisk-kristen doktrine⁴¹, og i et helbibelsk perspektiv kan det anføres en god sak for denne læren. Rom 4:17 sier at Gud «byr at det som ikke er, skal bli til», Hebr 11:3 forklarer at verden har sitt opphav i det usynlige mens i Joh 1:3 leser vi at «alt er blitt til ved ham, uten ham er ikke noe blitt til.» En rekke flere skriftsteder både i GT og NT ser ut å presentere samme synet på skapelsen⁴². Hva v. 1 sier om dette avhenger bl.a. av hvilken av tolkningene presentert ovenfor som er den riktige. Siden faktum er at den hebraiske grammatikken tillater begge hovedforståelsene⁴³, virker det rimelig å konkludere med at innledningen av Gen 1 hverken entydig utelukker eller forsvarer creatio ex nihilo⁴⁴.

Uansett er det klart ut fra teksten at det er Gud alene som er ansvarlig for det ordnede kosmos. Uttrykket «himmelen og jorden» er nemlig en merisme som fremhever at Gud skapte *hele universet*, som det ikke finnes et eget ord for på bibelsk hebraisk⁴⁵.

Verbet som brukes for Guds skaperaktivitet i v. 1 er *bara*, og henviser til «the completed act of creation»⁴⁶. Vi finner verbet igjen i avslutningen av skapelsesberetningen (2:4a) og tre ganger i forbindelse med skapelsen av mennesket(1:27)⁴⁷. *Bara* skiller seg ut fra andre skapelsesverb ved at det utelukkende brukes i GT med Gud som subjekt, og at det aldri sies noe om hvilket stoff Gud skaper ut fra⁴⁸. *Bara* synes derfor å implisere at det er Israels Gud som skaper, og at skapelsen

⁴⁰ Med «skapelse fra intet» menes det at «God is the efficient cause which produced the universe, and there was no material cause». Så ex nihilo nihil fit («out of nothing nothing comes») og creatio ex nihilo er ikke motstridende. Se Craig 2011.

⁴¹ Arnold 2009: 35; Teigen 2008: 106–107.

⁴² Se Craig u.å. del I: «Biblical and Theological Support for Creatio ex nihilo».

⁴³ Michelsen 1972a: 26.

⁴⁴ Arnold 2009: 35–37.

⁴⁵ Arnold 2009: 36; Når dette sammensatte uttrykket brukes i GT (se f.eks. Gen 2:1,4; 14:18; Deut 3:24; Isa 65:17 og Jer 23:24) referer det alltid, ifølge Waltke 2001: 59, til det organiserte universet.

⁴⁶ Ifølge Waltke 2001: 58 er dette eneste meningsfulle forståelse av verbet, og han utelukker dermed at v.1 kan forstås som at Gud i begynnelsen «begynte» prosessen med å skape.

⁴⁷ Michelsen 1972a: 28.

⁴⁸ Waltke 2001: 58-59; og Michelsen 1972: 28-29. Arnold 2009: 36–37 mener imidlertid at påstanden om eksklusivitet er noe misvisende da verbet kan være utviklet fra «separate by cutting».

avdekker noe av hans grenseløse makt, visdom og styrke (Ordsp 3:19, Rom 1:20)⁴⁹. Denne måten å skape på er noe bare Israels suverene Gud kan gjøre⁵⁰.

I v. 1 og gjennom hele skapelsesberetningen brukes betegnelsen *Elohim* om Gud⁵¹. Ordet kan brukes både om «guder», «en gud» og som egennavn for en bestemt Gud. Noen mener denne allsidigheten medfører at vi ikke bør lese for mye inn i *Elohim*⁵², mens andre peker på at bruken av *Elohim* som egennavn forutsetter et monoteistisk eller monolatrisk tankesett⁵³. Waltke mener på sin side at *Elohim* står i flertallsform på hebraisk i v. 1, og at dette er for å fremheve Guds majestet⁵⁴.

2.2 Jordens tilstand før skapelsesuken (1:2)

2 Jorden var øde og tom, mørke lå over dypet, og Guds ånd svedde over vannet.

Med mindre man tolker v. 1 som en første skaperakt, så starter beretningen med at jorden allerede eksisterer⁵⁵. Forfatteren gir flere skildringer av jordens⁵⁶ tilstand før den skjematiske fremstillingen av skapelsesdagene starter:

For det første beskrives jorden som «øde og tom». Dette er et ordspill (*tohu wa-bohu*), og noen mener det peker på en «litterær struktur der Gud skaper verden *formløs* (*tohu*) og *tom/øde* (*bohu*) og deretter former delene (dag 1-3) for så å fylle dem (dag 4-6)»⁵⁷.

Vi finner *tohu wa-bohu* igjen i Jer 4:23, og her brukes uttrykket for å beskrive en situasjon hvor lyset og menneskene er borte, fjellene skjelver, fruktbart land er blitt til ørken og byene er revet ned av Herren i hans brennende vrede. I lys av bl.a. dette tenker flere at «øde og tom» indikerer en kaotisk

⁴⁹ Waltke 2001: 59.

⁵⁰ Arnold 2009: 37.

⁵¹ Michelsen 1972b: 29.

⁵² Michelsen 1972b: 29.

⁵³ Stordalen 2003: 39.

⁵⁴ Waltke 2001: 58.

⁵⁵ Og sier derfor ikke noe om jordens alder.

⁵⁶ Her menes det planeten jorden. Ordet brukes med ulike betydninger i Gen 1, se Waltke 2001: 59.

⁵⁷ Davidsen og Søvik 2016: 46–47, 165–166; Se også Lennox 2011: 39–66.

og truende situasjon⁵⁸. Tanken om et slikt innledende urkaos samsvarer også med andre antikke skapelsestekster⁵⁹.

En annen mulig tolkning er at *tohu wa-bohu* er et antonym til «himmelen og jorden», og at det signaliserer noe uskapt eller uordnet⁶⁰. Jorden er et tomt sted, som verken er bebodd eller produserer noe slags liv. Dette trenger ikke være en truende tilstand, men kan heller forstås som en slags «nøytral tomhet som trengte Guds kraftfulle ord for å transformere og fylle den»⁶¹.

For det andre lå «mørke» over «dypet» (*tehom*)⁶². Dette er motsetninger til «lys» og «land», og en mulig tolkning er at dette skal indikere noe ugjestmildt og farefullt for liv⁶³. I GT har nemlig mørket en negativ karakter, og kobles bl.a. til plager (2 Mos 10:21), fortapelse (1 Sam 2:9) og utstøtelse (Job 18:18; Jes 8:22). Videre ser det ut til at «dypet» ellers i GT knyttes til vannmasser (Gen 7:11; 2 Mos 15:5; Sal 33:7; 104:6), og at det er en tanke om at vannet kan ha en ødeleggende virkning, og må holdes på plass for å opprettholde skaperverkets orden og stabilitet (Gen 7:11; Sal 104:6-9; Ordsp 8:27-29; Job 38:8-11; Jer 5:22).

Ifølge Michelsen er det på denne bakgrunn naturlig å forstå v. 2 som beskrivelse av en kaostilstand «bestemt av helt naturlige og ikke-mystiske forestillinger av overveiende negativ karakter (øde, tom, mørke og vannmasser)»⁶⁴. Ikke alle er enige i at v. 2 beskriver en slik kaostilstand, og peker på at det er nærliggende at dypet reflekterer andre eldgamle skapelsesberetninger hvor en urflom er til stede ved begynnelsen, eller at det simpelheten referer til en enorm mengde underjordisk vann som ble oppfattet å være kilden til alle jordiske vannforekomster (Gen 7:11)⁶⁵.

⁵⁸ Stordalen 2003: 39–40; Michelsen 1972: 29–30 viser til at «øde» ofte blir knyttet til ørken eller ødemark i GT, og at disse bibelversene ikke bare gir inntrykk av et ufruktbart land, “men også av en farefull og truende tilstand. Se særlig 5 Mos 32, 10; Job 12,24; Salme 107;40”.

⁵⁹ Stordalen 2003: 40.

⁶⁰ Waltke 2001: 59.

⁶¹ Arnold 2009: 38.

⁶² I lys av skapelsesmyten Enuma Elish, hvor Tiamat personifiserer urhavet, har flere tolket *tehom* i v.2 som et kvinnelig kaosuhyre. Det er imidlertid ingenting i Gen 1 som tyder på at det er tale om en titanisk kamp mellom skaperguden og personifiserte kaosmakter slik vi finner i andre verk. Se Arnold 2009: 32, 38 og 45-47; Michelsen 1972: 30–31.

⁶³ Michelsen 1972b: 30–31, 36; Waltke 2001: 60.

⁶⁴ Michelsen 1972b: 31.

⁶⁵ Arnold 2009: 38.

For det tredje svevde Guds ånd over vannene. Det hebraiske ordet *ruah* kan bety «ånd» eller «vind»⁶⁶, og i engelske oversettelser brukes både «the Spirit of God» (KJV, NIV, ESV) og «God's wind» (CEB)⁶⁷. Også andre steder i GT forbindes Guds ånd med en form for skapelse (Ex 31:1-5; Job 33:4; Sal 104:30), og flere steder fungerer vinden som en tjener for Gud; Gud lot en *ruah* blåse over jorden ved gjenskapelsen etter storflommen (8:1)⁶⁸, og et lignende uttrykk brukes i Exod 14:21 hvor Gud sender en sterk vind for å dele havet når han redder israelittene fra egypterne⁶⁹. Siste del av v. 2 peker altså på at Gud er tilstedeværende og forbereder jorden for liv og menneskelig beboelse.

2.3 Gud skaper ved sitt ord – dag 1 (1:3-5)

3 Da sa Gud: «Det skal bli lys!» Og det ble lys. 4 Gud så at lyset var godt, og Gud skilte lyset fra mørket. 5 Gud kalte lyset dag, og mørket kalte han natt. Og det ble kveld, og det ble morgen, første dag.

Gud *taler*⁷⁰ og det endrer alt. Midt i en ubebodd, mørk og tom verden kommer Guds skapende ord og det blir lys. Denne forståelsen av skapelsen kommer til uttrykk flere steder i Bibelen, som f.eks. i Sal 33:9 («Han talte, og det skjedde, han befalte, og det sto der») og i Hebr 11:3 («i tro forstår vi at verden er skapt ved Guds ord, at det vi ser, har sitt opphav i det usynlige»). Guds ord har kraft til å frembringe noe fra ikke-eksistens til eksistens, og skapelsen er en suveren handling av Gud alene (Jesaja 44:24).

At Gud skaper med ord kan også tolkes som en markering av et tydelig skille mellom Gud og skaperverket⁷¹. I eldgamle skapelsesmyter var ofte naturens krefter guddommelige, og i så måte kan skapelsesberetningen på en subtil måte ha fungert som polemikk mot nabokulturenes oppfatninger⁷²: Naturen er ikke en del av Guds vesen, men stammer fra og er underlagt Guds ord.

⁶⁶ Arnold 2009: 38.

⁶⁷ Noen argumenterer for at teksten bør oversettes med «en veldig vind», men det er lite trolig at Elohim skal bety noe annet i v.2 enn i v.1, og en slik tolkning ville vært unik for dette verset. Se Arnold 2009: 38; Michelsen 1972b: 31–32; Waltke 2001: 60.

⁶⁸ Waltke 2001: 60.

⁶⁹ Arnold 2009: 38.

⁷⁰ Dette er det første elementet i skapelsesskjemaet.

⁷¹ Waltke 2001: 60.

⁷² Waltke 2001: 60; Merk imidlertid at skapelse ved ord også er kjent fra andre beretninger, men at skapelsen i v.3 er unik fordi «the very speech of God brings something into existence that did not have independent, previous existence», Arnold 2009: 39.

Videre er det en klar bibelsk tanke at alt er avhengig av og opprettholdes av Gud alene (Neh 9:6; Apg 17:25, 28).

Det er også interessant at det er «lyset» som brukes for å starte vekslingen mellom dag og natt i skapelsesskjemaet, og at solen ikke skapes før i v. 14. Denne kronologien fremhever at det er Gud som er den ultimate kilden for lys, samtidig som den antagelig fungerte som polemikk mot andre religiøse oppfatninger⁷³. Solen var nemlig ikke en nøytral størrelse i Israels omverden, og ble tilbedt og sett på som en skapende kraft⁷⁴.

Et søk i bibelordboken viser at lys symboliserer liv og noe godt i Bibelen (se f.eks. 2 Sam 22:29; Sal 43:3; 56:14; 112:4; Jes 2:5). I v. 4 ser vi at Gud *anerkjenner* lyset som noe godt. Den vanligste tolkningen ser ut til å være at dette er funksjonelt tenkt. At lyset var godt impliserer at det ble nøyaktig slik Gud hadde tenkt, og at det fungerer helt i samsvar med hans plan og hensikt⁷⁵. Videre sier v. 4 at Gud *skiller* lyset fra mørket, og på denne måten bringer Gud orden til skaperverket (Sal 148:3-6)⁷⁶.

I vers 5 leser vi at Gud *navngir* lyset og mørket som henholdsvis dag og natt. Dette er et viktig element i dagskjemaet fordi navngivning spilte en vesentlig rolle innenfor semittisk tenkning⁷⁷. Epos fra samtiden indikerer tydelig at navngiving ble likestilt med eksistens, og navn ble også i noen tilfeller sett på som «the very essence of a thing»⁷⁸. Navngivingen er altså en del av Guds skapende aktivitet, og kan tolkes som en understrekning av Guds suverenitet og herredømme over elementene i skaperverket.

Perikopen min avslutter med en dagtelling, og den vanligste tolkningen her er at den første dagen slutter når morgenlyset fordriver kveldens mørke⁷⁹.

⁷³ Waltke 2001: 61.

⁷⁴ Se Michelsen 1972b: 33 for en utdypelse av dette poenget.

⁷⁵ Arnold 2009: 40; Michelsen 1972b: 33.

⁷⁶ Michelsen 1972b: 34.

⁷⁷ Michelsen 1972b: 34.

⁷⁸ Arnold 2009: 40.

⁷⁹ Waltke 2001: 60–61.

Ordet dag (*yôm*) har medført mye debatt, og i boken med den beskrivende tittelen «Seven Days That Divide The World» gjør John Lennox en interessant observasjon⁸⁰: Første gangen *yôm* nevnes er ordet kontrastert med natt, «so a twenty-four-hour day is *not* in view, but rather “day” in the sense of “daytime” - roughly twelve hours». Konteksten andre gangen *yôm* nevnes er at «day one involves “evening and morning”, and “day” would naturally be understood to refer to a twenty-four-hour day». Poenget til Lennox er at allerede i v. 5 har vi altså «two primary meanings» for samme ordet. Så er spørsmålet hvordan vi bør forstå *yôm* i skapelsesberetningen. En rekke tolkninger er foreslått, inkludert at Genesis 1 handler om seks bokstavelige dager på 24 timer⁸¹, seks tidsaldere eller at dagene er strukturer i et litterært rammeverk designet for å fremheve at Gud har skapt en ordnet natur og for å bevisstgjøre israelittene om at de er «et annerledes folk med en helt annen og langt større Gud enn nabokulturene»⁸².

Å drøfte de ulike tolkningene på en rettferdig måte vil strekke seg langt utover det som er mulig innenfor omfanget av denne oppgaven, og jeg henviser derfor til annen litteratur⁸³. Jeg vil imidlertid trekke frem at Waltke påpeker at de to første tolkningene foreslått ovenfor medfører vitenskapelige og tekstuelle vanskeligheter⁸⁴, og at strukturmodellen i det minste er konsistent med skapelsesberetningen vektlegging av teologiske, og ikke vitenskapelige, problemstillinger:

*The presentation of creation through “days” reveals God’s sovereign ordering of creation and God’s care to accommodate himself to humanity in finite and understandable terms. God’s decision to create the cosmos through successive days, not instantaneous fiat, serves as a paradigm for his development of humanity through successive eras of history*⁸⁵.

⁸⁰ Lennox 2011: 49–50.

⁸¹ F.eks. hevder den norske kreasjonisforeningen SKAPER dette.

⁸² Waltke 2001: 61; og Davidsen og Søvik 2016: 46–47. Se også sistnevnte for en tabell med ulike måter å forstå skapelsesberetningen på.

⁸³ Davidsen og Søvik 2016: 17–49, 143–148, 165–171; Lennox 2011: 39–66; Arnold 2009: 51–52; Waltke 2001: 61, 74–78; Michelsen 1972b: 34.

⁸⁴ Waltke 2001: 61 og 74–78.

⁸⁵ Waltke 2001: 61.

3 Avslutning

3.1 Sammenfatning

Bibelen åpner med å slå fast at det er Israels Gud som har skapt universet. Gud alene er ansvarlig for det ordnede kosmos, og skapelsen avdekker noe av hans grenseløse makt og suverenitet. Midt i en ubebodd, mørk og tom verden kommer Guds skapende ord og det blir lys. Gud anerkjenner det skapte som noe godt. Skaperverket samsvarer fullt og helt med Guds plan og hensikt.

Mens naturen kunne tilbes som guddommelig i Israels omverden, setter Bibelen et skille mellom Skaperen og skaperverket. Naturen er ikke en del av Guds vesen, men stammer fra og er underlagt Guds ord. Navngivingen understreker Guds suverenitet og herredømme over elementene i skaperverket. På mange måter legger åpningsversene i Bibelen premisset for guds- og verdensbildet utover i bibellitteraturen.

3.2 Aktuelt budskap

Til alle tider har mennesket spurt seg hvorfor verden eksisterer og hva som er den dypeste virkeligheten. Selv om de teologiske forestillingene i Israels omverden var annerledes enn de vi møter i dag, er teksten likevel særdeles aktuell i vår stadig mer sekulære kultur.

Blant annet har den verdenskjente ateisten og vitenskapsmannen Richard Dawkins sagt at «there is at bottom no design, no purpose, no evil, no good, nothing but pointless indifference... we are machines for propagating DNA... It is every living object's sole reason for being»⁸⁶. Også i Norge har flere tatt den logiske konsekvensen av et ateistisk verdensbilde⁸⁷, og i en mye omtalt kronikk ble det nylig hevdet at menneskeverd er en fiksjon⁸⁸.

I møte med dette tankegodset må vi holde fast på at det er Gud som har skapt verden. Alt er ikke bare materie og natur. Teksten kan minne oss om at et livsvennlig univers ikke eksisterer uten hensikt eller med en tilfeldighet, men er ønsket av en allmektig Gud og skapt ved hans ord.

⁸⁶ Craig 2010: 35.

⁸⁷ Se kapittel 2 «What difference does it make if God exist?» i Craig 2010.

⁸⁸ Wahl Blomkvist 2017.

4 Bibliografi

- Arnold, Bill T. 2009. *Genesis*. New Cambridge Bible Commentary Genesis. Cambridge University Press.
- Craig, William Lane. u.å. «Creatio ex nihilo: A Critique of the Mormon Doctrine of Creation | Reasonable Faith». *ReasonableFaith.org*. <http://www.reasonablefaith.org/creatio-ex-nihilo-a-critique-of-the-mormon-doctrine-of-creation>.
- . 2010. *On guard: defending your faith with reason and precision*. 1st ed. Colorado Springs, CO: David C. Cook.
- . 2011. «Must the Universe Have a Material Cause? | Reasonable Faith». *ReasonableFaith.org*. <http://www.reasonablefaith.org/must-the-universe-have-a-material-cause>.
- . 2012. «Transcript: Doctrine of Creation (part 01) | Reasonable Faith». <http://www.reasonablefaith.org/defenders-2-podcast/transcript/s8-01>.
- Davidson, Bjørn Are, og Atle Ottesen Søvik. 2016. *Evolusjon eller kristen tro? - Ja takk, begge deler!* Efrems Forlag.
- Hamilton, Victor P. 1990. *The Book of Genesis: Chapters 1 - 17*. Nachdr. The New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids, Mich: Eerdmans.
- Hvalvik, Reidar, og Terje Stordalen. 2000. *Den store fortellingen: om Bibelens tilblivelse, innhold, bruk og betydning*. Oslo: Det Norske Bibelselskap.
- Kirkholm, Knut Kåre. 2017. «Skapelsen (Leksjon 2a)». Forelesning 27. februar, Fjellhaug Internasjonale Høgskole.
- Lennox, John C. 2011. *Seven days that divide the world: the beginning according to Genesis and science*. Grand Rapids, Mich: Zondervan.
- Longman, Tremper, og Raymond B. Dillard. 2006. *An introduction to the Old Testament*. 2nd ed. Grand Rapids, Mich: Zondervan.
- Lorentsen, André. 2017. «Forening vil ha kreasjonisme som pensum i norsk skole». *Stavanger Aftenblad*, 7. februar. <http://www.aftenbladet.no/article/sa-538495b.html>.
- Michelsen, Leif Magnus. 1972a. *Fortolkning til Første Mosebok*. Oslo: Lutherstiftelsens Forlag.
- . 1972b. *Fortolkning til Første Mosebok*. Oslo: Lutherstiftelsens Forlag.
- SKAPER. «Om oss - Skaper». *Skaper.no*. <http://skaper.no/om-oss/>.
- Stordalen, Terje. 2003. «Urhistorien». I *Det gamle testamentet: analyse av tekster i utval*, red. Magnar Kartveit, 23–69. Oslo: Det norske samlaget.
- Teigen, Arne Helge. 2008. *Innføring i kristen tro*. Oslo: FMH-forlaget.
- Wahl Blomkvist, Andreas. 2017. «Menneskeverd er en fiksjon». *Religioner.no*. <http://religioner.no/menneskeverd-er-en-fiksjon/>.
- Waltke, Bruce K. 2001. *Genesis: a commentary*. Grand Rapids, Mich: Zondervan.

5 Appendiks

5.1 Sammenhengen mellom v. 1, 2 og 3 (ulike oversettelser)

<i>In the beginning God created the heavens and the earth.</i> New International Version (NIV)	<i>In the beginning when God created..., the earth was a formless void...</i> New Revised Standard Version (NRSV).	<i>When God began to create the heavens and the earth— the earth was without shape or form...- God said, "Let there be light."</i> Common English Bible (CEB)
--	--	---